

Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid

En beskrivande idéanalys

Abstract

This essay examines how the Swedish environmental party, Miljöpartiet, has positioned themselves on the issue of independent schools in Sweden since the party was founded in 1981 until today. The analytical framework in the study is based on Christian Fernandez' tripartite typology, *privatization*, *differentiation* and *universalization*. By using a qualitative text analysis, key texts are analysed using the analytical framework to understand the party's standpoint over time.

The results show that Miljöpartiet's positive view on an independent school system culminated in the 1990s. Since then it has declined, but the party still retains a positive view on independent schools in general. Going forward, further research is recommended to build on this study and understand why the party has changed its views on the matter.

Nyckelord: Miljöpartiet, friskola, idéanalys, Fernandez tredelade liberaliseringstypologi

Antal ord: 10364

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte & frågeställning.....	2
1.2	Tidigare forskning.....	3
2	Teori	4
2.1	Fernandez tredelade liberaliseringstypologi.....	4
2.1.1	Privatisering.....	5
2.1.2	Differentiering.....	6
2.1.3	Universalisering.....	7
3	Metod	9
3.1	Beskrivande idéanalys.....	9
3.2	Analytiskt ramverk.....	10
3.3	Material.....	11
4	Analys	13
4.1	Miljöpartiets tio första år – 1981-1991.....	13
4.1.1	Privatisering.....	13
4.1.2	Differentiering.....	14
4.1.3	Universalisering.....	16
4.2	Miljöpartiet i friskolereformernas årtionde – 1991-2000.....	17
4.2.1	Privatisering.....	17
4.2.2	Differentiering.....	18
4.2.3	Universalisering.....	19
4.3	Miljöpartiet i ett nytt sekel – 2000-2010.....	21
4.3.1	Privatisering.....	21
4.3.2	Differentiering.....	22
4.3.3	Universalisering.....	23
4.4	Miljöpartiet sedan valet 2010 – 2010-2022.....	24
4.4.1	Privatisering.....	24
4.4.2	Differentiering.....	25
4.4.3	Universalisering.....	26
4.5	Sammanfattning av analysen.....	27
4.5.1	Privatisering.....	27
4.5.2	Differentiering.....	28
4.5.3	Universalisering.....	29
5	Diskussion	31

5.1	Resultat	31
5.2	Analysapparat	33
6	Slutsats	35
7	Referenser	36

1 Inledning

För drygt 40 år sedan grundades Miljöpartiet, 1981. Med sin grund i ekologismen och 1970-talets sociala rörelser ville partiet utgöra ett alternativ till de traditionella svenska riksdagspartierna (Lagergren & Oskarson 2015, 191). Detta tydliggjordes bland annat inom skolpolitiken, där partiet tidigt förordade decentralisering och alternativa driftsformer (Miljöpartiet 1982). Med den hållningen vände sig Miljöpartiet mot den dåvarande enhetsskolan, som byggts upp av Socialdemokraterna under efterkrigstiden.

Enhetsskolans utformning kom att utmanas av fler partier under 1980-talet än bara Miljöpartiet. Det ledde till stora förändringar av det svenska skolsystemet i början på 1990-talet. En av de mest centrala var *friskolereformen*, som drevs igenom 1992. Reformen innebar att de friskolor som fått tillstånd att bedriva verksamhet också skulle garanteras offentlig finansiering med 85 procent av den genomsnittliga elevkostnaden i kommunala grundskolan (prop. 1991/92:95). Detta förenklade betydligt för friskolornas möjlighet till etablering, vilket lett till en markant ökning av friskolor sedan dess (Skolverket 2020). Läsåret 2019/2020 gick 167,000 elever i en fristående grundskola vilket visar hur friskolefrågan berör många personer (Ibid).

Miljöpartiet satt inte i riksdagen under den mandatperiod friskolereformen drevs igenom, men stod ändå bakom reformen och hade till viss del möjliggjort den genom att ställa sig bakom tidigare regelverk (Berger 2013; Marteleur 2014). Med den hållningen är det intressant att observera hur Miljöpartiet ställt sig till friskolefrågan den senaste tiden. Partiet har nämligen förhållit sig mycket kritiska till friskolornas vinstutdelning, som varit en högaktuell fråga den senaste tiden (Englund 2021). Alltså har Miljöpartiet ändrat ställningstagande i friskolefrågan. Detta område är dock utforskat, vilket motiverar en studie.

Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan blir än mer intressant med tanke på att man har sin ideologiska grund i ekologismen (Lagergren & Oskarson 2015). Det innebär att partiets ställningstagande i friskolefrågan inte tydliggörs av partiets ideologi. Ekologismen är nämligen ett svårdefinierat och mångsidigt tankesystem som förenas av två grundläggande ståndpunkter: dels en tanke att begränsa samhällets tillväxt, dels ett motstånd mot nuvarande antropocentriska utgångspunkt där människan anses stå högre än naturen (Carter 2018, 77;

Dobson 2007, 188). Alltså behövs bättre förståelse för Miljöpartiets ideologiska grund, vilket en studie på partiets skolpolitiska ställningstaganden kan bidra till.

Intressant med Miljöpartiets ideologiska grund i ekologismen är också att den traditionella politiska uppdelningen i höger och vänster inte är helt applicerbar på Miljöpartiet. I skolfrågan finns konkreta exempel på detta, då partiet ställt sig på de borgerligas sida trots att man ofta förknippats mer med vänsterpolitik (Richardson 2010, 169). Detta visar hur Miljöpartiet har en parlamentariskt viktig position som varken tydligt höger eller vänster när det kommer till friskolefrågan. Därmed kan partiets ställningstaganden få konkreta implikationer på friskolornas framtida utformning.

1.1 Syfte & frågeställning

Frågeställningen som kommer vägleda arbetet i uppsatsen lyder:

- Hur har Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan sett ut över tid?

För att besvara frågeställningen kommer Miljöpartiets ställningstaganden i friskolefrågan relateras till Christian Fernandez tredelade liberaliseringstypologi. Typologin berör tre områden inom svensk skolpolitik där Fernandez identifierar en liberal idéförskjutning. Områdena är *privatisering*, *differentiering* och *universalisering* (Fernandez 2012, 248f). Dessa kommer förklaras mer ingående i teoriavsnittet.

Syftet med studien är att undersöka hur Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan förändrats över tid genom att relatera partiets skolpolitiska ståndpunkter till Fernandez tredelade liberaliseringstypologi. Anledningen till detta är att det innebär en förbättrad kunskap om Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid, vilket är ideologiskt och parlamentariskt relevant. Därtill ger det en möjlighet att pröva Fernandez tredelade liberaliseringstypologi genom att applicera den på ett konkret fall.

1.2 Tidigare forskning

Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid är ett outforskat område. Den mest närliggande forskningen kring partiet berör hur januariavtalets partier debatterar religiösa friskolor mellan 2018–2019 (Johansson 2019) och de svenska riksdagspartiernas syn på skolan innan valet 2014 (Nilsson 2019). Dessa studier har dock inget fokus på friskolefrågan eller specifikt Miljöpartiet.

Andra politiska partiers ställningstagande i friskolefrågan är mer utforskat. Det gäller framför allt vissa partier, som Socialdemokraterna och Liberalerna (se t.ex. Stenberg 2019). Den mest relevanta studie av dessa är Sara Dadnahals masteruppsats ”Socialdemokraternas ställningstagande i friskolefrågan – pragmatism eller ideologiskifte?” (2020).

Dadnahals uppsats har en beskrivande och förklarande ansats. Hon kartlägger Socialdemokraternas ställningstagande i friskolefrågan och undersöker varför partiet ändrat åsikt i frågan. Hennes slutsats är ”att en ideologisk förskjutning kan ses som en förklaring till partiets ställningstagande i friskolefrågan.” (Dadnahal 2020, 50).

De beröringspunkter denna studie har med Dadnahals är metoden, i form av en beskrivande idéanalys, och fallet – ett svenskt politiskt partis ståndpunkter i friskolefrågan över tid. Dadnahals uppsats har varit en källa till inspiration för hur en beskrivande idéanalys konkret kan genomföras på ett svenskt politiskt parti. Det gäller framför allt metodologiska överväganden, som materialets insamling och idéanalysens tillämpning. Studiernas teoretiska utgångspunkter skiljer sig dock åt vilket gör att uppsatserna får olika utformning. Dadnahals studie har en mer ideologisk utgångspunkt eftersom hon relaterar Socialdemokraternas ställningstagande i friskolefrågan till partiets ideologiska grund. Denna uppsats relaterar Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan i första hand till Fernandez tredelade liberaliseringstypologi.

2 Teori

Här diskuteras Fernandez tredelade liberaliseringstypologi – privatisering, differentiering och universalisering – utifrån ett antal närliggande teoretiska perspektiv. Därefter presenteras studiens analytiska ramverk.

2.1 Fernandez tredelade liberaliseringstypologi

Christian Fernandez identifierar i sin artikel "Liberaliseringen av svensk skolpolitik: En positionsbestämning" en övergripande liberalisering av svensk skolpolitik sedan 1980-talet. För att klargöra denna idéförskjutning preciserar han vad en liberalisering av skolpolitiken innebär. Följaktligen diskuterar Fernandez (2011, 245-247) liberal ideologi, och identifierar att en grundläggande tanke är att staten inte ska lägga sig i individens personliga övertygelse eller privata livsprojekt – det är viktigt att staten är *vårdeneutral*, så att individen ges fria tyglar att forma en egen moral och sedermera ett eget liv. När det gäller skolpolitik visar Fernandez att denna tanke om värdeneutralitet blir komplicerad. Draget till sin spets implicerar en värdeneutral stat nämligen att föräldrarna ska ha makten över barnens utbildning. Men, som Fernandez påpekar är det en problematisk ståndpunkt eftersom det innebär att barnen begränsas till vilken familj de föds in i. Därför menar han att liberal utbildningsteori är full av motsättningar. Å ena sidan måste staten se till att alla barn får en adekvat utbildning. Å andra sidan innebär all utbildning ett ställningstagande, och det är viktigt att statens inslag av fostran minimeras. Därmed kommer Fernandez fram till att värdeneutralitet inom utbildning är omöjlig att uppnå helt. Samtidigt är det ett eftersträvansvärt ideal inom liberal ideologi. Därför sammanfattar han liberaliseringen av skolpolitik "som en rörelse *mot* mer värdeneutralitet." (Ibid, 247)

Med en definition av liberalisering går Fernandez vidare till huvudsyftet. Det handlar om att identifiera och positionsbestämma de liberala idéförskjutningar som ligger till grund för liberaliseringen av svensk skolpolitik. Här menar Fernandez att den vanligt förekommande

uppfattningen är att fokusera på två liberala idéförskjutningar, *privatisering* och *differentiering*. Enligt Fernandez måste dock denna bild kompletteras och nyanseras eftersom den överdriver avregleringarnas omfattning och utelämnar en annan liberal idéförskjutning, nämligen *universalisering* (Ibid, 243). Därmed utvecklar Fernandez en tredelad liberaliseringstypologi, alltså tre övergripande områden där en liberal idéförskjutning har skett: privatisering, differentiering och universalisering.

2.1.1 Privatisering

Fernandez sammanfattar privatisering som att handla om skolans form, alltså främst dess huvudmannaskap. Han påpekar att den normativa utgångspunkten är statsminimalism, vilket går ut på att ha en så liten statsapparat som möjligt. Därmed innebär privatisering en förskjutning av makt och inflytande från den offentliga sfären till den privata. Grundtanken är nämligen att skolan inte kan vara värdeneutral om staten har monopol på utbildning. Därför går privatisering konkret ut på att avreglera ägande, utförande och finansiering. På så sätt uppnås större värdeneutralitet eftersom staten har så lite som möjligt att göra med skolans utformning (Ibid, 248). Fernandez framhåller att privatisering i skoldebatten ofta förespråkas med argument om valfrihet, genom att privata alternativ erbjuds, eller kostnadseffektivitet, genom ökad konkurrens och effektiviseringar (Ibid, 254).

Kring privatisering har mycket forskning gjorts (se t.ex. Jarl & Rönnerberg 2010). Ett övergripande perspektiv på privatisering som kan nyansera bilden av begreppet återfinns Lennart J. Lundqvist i antologin *Politik som organisation* (2018). Där identifierar han bland annat att privatisering kan ske på tre olika nivåer: reglering, finansiering och produktion. Därmed påvisar Lundqvist hur privatisering kan gå till på olika sätt och med olika kombinationer, vilket visar att privatisering är ett mer komplext begrepp än vad som brukar framföras i debatten (Lundqvist 2018, 225f). En liknande förenkling av synen på privatisering identifierar Lundqvist när det gäller *till vem* privatiseringen sker. Han menar att den allmänna bilden, där privatiseringar likställs med marknadslösningar och vinstintresse kan nyanseras. Detta gör Lundqvist genom att identifiera fem huvudsakliga alternativ för vem privatiseringen kan ske: korporativa organ, folkrörelser och ideella organisationer, yrkesorganisationer, marknadsagerande producenter och brukare (Ibid, 226f).

2.1.2 Differentiering

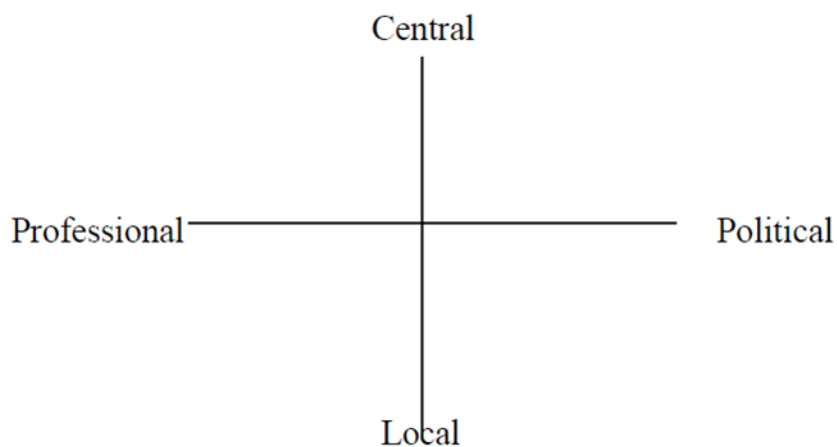
Fernandez sammanfattar differentiering som att handla om att innehållet i skolan ska vara diversifierat. Därmed är skolans innehåll det centrala och inte dess form, även om han påpekar att dessa ofta är sammanlänkade. Mer värdeneutralitet uppnås eftersom olika skolor med olika värdealternativ erbjuds. Fernandez exemplifierar med skolor som har alternativ pedagogik, religiös värdegrund eller särskilda profiler. Dessa är tänkta att komplettera varandra och vara likvärdiga i stället för likadana. På så sätt kan skolan bättre anpassas till lokala förutsättningar, eller till den enskilde individens intresse och behov. Därmed framhäver Fernandez att en ökad individcentrering och decentralisering förespråkas. För att exemplifiera detta pekar han på att målstyrning förordas framför regelstyrning. Det centrala är nämligen att målen uppnås, inte hur det går till. På så sätt noterar Fernandez att lärarens självbestämmande och möjligheter till lokal eller behovsmässig anpassning ökar. Därtill kan det också ses som en demokratisk vitalisering eftersom beslut flyttas närmare medborgarna (Fernandez 2012, 254-257).

Som nämnts ovan är en del av differentieringen att skolor eftersträvas vara likvärdiga i stället för likadana. Relationen mellan dessa två termer inom svensk skolpolitik diskuterar Bo Lindensjö & Ulf P. Lundgren i boken *Utbildningsreformer och politisk styrning* (2000). De menar att ett jämlikhetsideal präglade svensk skolpolitik sedan 1960-talet, vilket kan uppfattas som att skolorna skulle vara likadana. Lindensjö & Lundgren menar dock att detta jämlikhetsideal först kompletterades och sedermera, under 1990-talet, ersattes av ett fokus på likvärdighet. Hur förstår de denna förändring? Lindensjö & Lundgren pekar på hur jämlikhetsidealet i hög grad relaterats till förhållanden mellan samhällsklasserna, men att likvärdighet blev ett mer relevant begrepp eftersom det kunde behandla problem kopplat till identitetsfrågor (Lindensjö & Lundqvist 2000, 88). Alltså kan en individualisering av samhället, bort från klassuppdelningen och mot ett ökat fokus på identiteter, förklara denna förändring.

En liknande iakttagelse gör Ulf Schüllerqvist, som identifierar en diskursförändring inom svensk skolpolitik under 1980-talet. Då ersattes de värden som sedan 1960-talet präglade den socialdemokratiska enhetsskolan: icke-segregering, social utjämning, jämlikhet, medborgarkompetens och samhälleligt utbildningsansvar. De nya värden som kom att premieras var enligt Schüllerqvist mer förenliga med nyliberalismen: valfrihet, föräldraansvar, individuell kompetensutveckling, effektivitet och konkurrens. Drivande i denna diskursförändring av de dåvarande riksdagspartierna var framför allt Moderaterna.

Resterande riksdagspartier började förändra åsikt under senare delen av 1980-talet (Schüllerqvist 1995). Alltså identifierar Schüllerqvist också en individualisering av svensk skolpolitik vid liknande tidpunkt som Lindensjö & Lundgren.

En annan central del av differentiering är dess fokus på decentralisering, som i sin tur innebär att lärarnas självbestämmande ökar. Detta anknyter återigen till Ulf P. Lundgren, denna gång till hans artikel ”Political Governing of the Education Sector: Reflections on Change” (2002). Där diskuterar Lundgren den politiska styrningen av skolan längs två dimensioner. Det handlar dels om *vart makten ligger*, dels *vem som har makten*. Det illustreras i följande figur:

(Figur 1. Lundgren 2002, 7)

Fernandez definition av differentiering går alltså ut på att uppnå decentralisering, vilket ger lärarna mer självbestämmande. Applicerat på Lundgrens figur innebär det en rörelse mot en mer lokal och professionell styrning av skolan, alltså nedåt till vänster i figuren.

2.1.3 Universalisering

Fernandez sammanfattar universalisering som att handla om att skolan bör betona universell kunskap. Han menar att värdenneutralitet uppnås genom att skolan förmedlar kunskap som är giltig över rum och tid. Därmed lyfter Fernandez att universalisering i stor utsträckning handlar om att minimera utbildning som grundar sig på ett kulturellt, socialt eller religiöst bagage. Följaktligen står skolan inte i samhällets tjänst utan finns till för att utbilda självständiga och fria individer, oberoende av nedärvda konventioner.

Därmed framhäver Fernandez att en förespråkare för universalisering vill begränsa skolans fostransuppdrag. Det grundar sig i en ovilja att barn och ungdomar ska utvecklas mot ett givet ideal – i stället ska elevernas olikheter bejakas och tolerans förespråkas (Fernandez 2012, 254-257).

Fernandez definition av universalisering anknyter till en övergripande diskussion om skolans fostransuppdrag och roll i samhället. En som bidragit till denna debatt är den klassiska sociologen Émile Durkheim. Han pekade på vikten av skolans fostransuppdrag för att forma individens moral. Durkheim menade att skolan skulle tygla individens passion, göra henne tillgiven samhället och göra henne autonom i den mening att hon frivilligt skulle anpassa sig till samhället (Ritzer & Stepnisky 2015, 91). Alltså blev skolan enligt Durkheim en viktig komponent för att hålla ihop samhället.

Ett liknande perspektiv på skolans roll i samhället återfinns hos Tomas Englund i antologin *Utbildningspolitiskt systemskifte* (1995). Den övergripande tesen är att 90-talets skolreformer innebar ett utbildningspolitiskt systemskifte i Sverige. En del av detta systemskifte är enligt Englund en övergång i synen på skolans roll i samhället, från ”public good” till ”private good”. ”Public good” är enligt Englund det synsätt på skolan som utvecklades under efterkrigstiden, med fokus på en gemensam, jämlik och demokratiförmedlande grundskola som skulle ägna sig åt medborgerlig fostran (Englund 1995, 107). Det grundade sig i ett perspektiv där den kollektiva demokratin skulle bestämma inriktningen på skolan och därmed säkerställa en likartad utbildning för individen (Ibid, 109). Detta kom att förändras på 1980-talet, då en succesiv idéförskjutning mot ”private good” tog fart. Det innebar ett ökat fokus på individuell autonomi inom skolan, där utbildning handlade om att förverkliga det individuella livsprojektet (Ibid, 29). Enligt Englund grundar sig ”public good” i en individualistisk demokratisyn, där enskilda föräldrar och elever i högre utsträckning ges bestämmanderätt över utbildningens utformning och innehåll (Ibid, 109).

3 Metod

Här diskuteras studiens metod, den beskrivande idéanalysen. Därefter presenteras studiens analytiska ramverk. Slutligen diskuteras studiens material och tidsavgränsning.

3.1 Beskrivande idéanalys

Denna uppsats utgör en vetenskaplig studie av politiska idéer och ställningstaganden. Alltså är det en idéanalytisk studie (Beckman 2005, 12). Idéanalys är dock ett samlingsnamn för en rad olika angreppssätt och måste därför preciseras närmare (Ibid, 11).

Ludvig Beckman beskriver hur idéanalyser ”kan ha som syfte antingen att *beskriva*, *förklara* eller *ta ställning* till ett material.” (Ibid, 14). Beckman påpekar dock att en mer omfattande studie kan kombinera dessa syften så länge det huvudsakliga syftet i studien preciseras (Ibid, 14f). På grund av studiens omfång har denna uppsats enbart ett beskrivande syfte. Uppsatsens frågeställning går ut på att *beskriva* Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid.

En tänkbar problematik med en beskrivande idéanalys är om den enbart neutralt redogör för materialet. För att en beskrivande idéanalys ska ha vetenskaplig relevans måste forskaren tolka och dra slutsatser materialet (Bergström & Svärd 2018, 141). I denna uppsats finner analysen sitt värde genom att tolka och dra slutsatser om materialet på två sätt. För det första görs en *jämförelse över tid* av Miljöpartiets argumentation i friskolefrågan (Beckman 2005, 54). På så sätt dras slutsatser av materialet genom att jämföra det över tid. För det andra kopplas Miljöpartiets argumentation i friskolefrågan till Fernandez tredelade liberaliseringstypologi. På så sätt kan analysen: ”Säga något om materialet som inte säger sig självt.” (Bergström & Svärd 2018, 141). Detta innebär att materialet inte enbart återges, utan också tolkas.

3.2 Analytiskt ramverk

För att systematiskt studera materialet behövs ett analytiskt ramverk. Det är ett metodologiskt verktyg för att bestämma vad som ska studeras innan analysen genomförs. På så sätt görs ett medvetet val av teoretiska glasögon. Det gör det lättare att bedöma hur resultaten påverkas av forskarens utgångspunkt eftersom utgångspunkten är tydligt formulerad (Beckman 2005, 22).

Det analytiska ramverket grundar sig lämpligen i en operationalisering av en eller flera teorier, men kan också kopieras av tidigare forskning (Ibid, 23). I denna uppsats består det analytiska ramverket av Fernandez tredelade liberaliseringstypologi, alltså Fernandez definition av sina begrepp privatisering, differentiering och universalisering. Dessa har återgetts och diskuterats i studiens teoriavsnitt.

Fernandez tredelade liberaliseringstypologi är en lämplig utgångspunkt för att besvara studiens frågeställning. Fernandez utformar nämligen sin typologi för att använda i en beskrivande idéanalytisk studie som berör liberaliseringen av svensk skolpolitik. Eftersom denna studie också har en beskrivande utgångspunkt, och berör ett liknande område, är det relevant att utgå från Fernandez analysapparat. Avsikten är att den tredelade liberaliseringstypologin kan fungera som en ingång för att förstå vad som menas med Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan. Dessutom medför användandet av analysapparaten att studien blir teorianvändande, vilket kan bidra till att utvärdera och utveckla Fernandez typologi.

Bergström & Svärd (2018, 147-153) beskriver hur idéanalytiska analysapparater kan konstrueras som idealtyper eller dimensioner. Fernandez tredelade liberaliseringstypologi är konstruerad som en *idealtypisk* analysapparat. Det innebär att Fernandez begrepp privatisering, differentiering och universalisering är tankekonstruktioner som syftar till att fånga in de centrala aspekterna av en ståndpunkt. På så sätt fungerar idealtyperna som ett jämförelseobjekt för den empiriska analysen att relatera till. Därmed kan den empiriska analysen anknyta till de aspekter som är mest relevanta för att besvara frågeställningen (Ibid).

3.3 Material

Materialet i denna studie består av en rad olika typer av texter. Av dessa var Miljöpartiets idé-, ekonomi- och partiprogram centrala texter eftersom de ingående visade på partiets ställningstagande i friskolefrågan. Dessa kompletterades med valmanifest, som visserligen utkommit oftare men som samtidigt ger mer översiktliga ställningstaganden. Detta material var lättillgängligt via Svensk nationell datatjänst (SND), med undantag för Miljöpartiets partiprogram 1993 samt ekonomiprogrammen från 1984 och 1985. Lättillgängligheten är positiv eftersom det underlättar arbetsprocessen och förbättrar intersubjektiviteten genom att förenkla granskningen av forskningsprocessen (se Esaiasson et al. 2017, 25). Sammantaget var dock inte Miljöpartiets idé-, ekonomi- och partiprogram, samt valmanifest tillräckligt för att adekvat besvara frågeställningen.

Ytterligare material som användes var riksdagsmotioner, under perioderna då Miljöpartiet suttit i riksdagen. Motionerna var värdefulla eftersom de är tillgängliga via riksdagens hemsida. Dessutom gav motionerna ofta ingående ställningstaganden. Viktigt att tänka på är att enbart använda motioner som representerar partiets ståndpunkter, vilket brukar indikeras av att språkrören undertecknar motionen. Detta blev dock problematiskt eftersom Miljöpartiets språkrör inte suttit i riksdagen under vissa perioder. I de fallen användes motioner som undertecknades av en majoritet av partiets riksdagsledamöter vid tidpunkten.

Slutligen användes också ett PM och två rapporter skrivna av Miljöpartiet. Dessa var mycket användbara eftersom de gav de mest detaljerade svaren av allt material. Det gällde framför allt de två skolpolitiska rapporterna.

I beaktandet av materialet aktualiserades studiens tidsperiod. Här blev Miljöpartiet ett tacksamt fall eftersom partiet grundades 1981, vilket ger en naturlig startpunkt. Cirka 40 år är nämligen en tidsperiod som är möjlig att undersöka inom uppsatsens ramar. Dessutom blir startpunkten vetenskapligt relevant eftersom diskursförändringarna i friskolefrågan inleddes under 80-talet (Schüllerqvist 1995). På så sätt ger tidsramen 1981–2022 en bra förståelse för Miljöpartiet och friskolefrågan.

Det negativa med studiens tidsram är att det är svårare att hitta relevant material från början och mitten av 1980-talet, vilket beror på att Miljöpartiet var ett nystartat parti och att friskolefrågan inte var en lika angelägen fråga. Problemet förstärktes av att de fyra

idéprogram Miljöpartiet släppte under 1980-talet var nästintill identiska. Lösningen kom genom att komplettera idéprogrammen med två ekonomiprogram. Därigenom kunde frågan besvaras på ett adekvat sätt med 1981 som startpunkt.

Viktigt att beakta med studiens material i en undersökning som sträcker sig över 40 år är att begrepp och uttryck kan ha olika innebörd vid olika tidpunkter. Till exempel var begreppet "friskola" inte lika etablerat på 1980-talet. Detta har inneburit att ett visst tolkningsarbete har krävts av materialet från tidigare perioder, för att hitta andra ståndpunkter och begrepp som påvisar hur Miljöpartiet faktiskt ställt sig i friskolefrågan.

4 Analys

Här redovisas Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid. Det sker kronologiskt och är uppdelat i fyra perioder. Sedan sammanfattas analysens resultat.

4.1 Miljöpartiets tio första år – 1981-1991

4.1.1 Privatisering

Skolans form framkommer som en viktig del av Miljöpartiets skolpolitik under 1980-talet. Partiet förordar framför allt en decentralisering av skolan, som vid 1980-talets början är statligt styrd. Under 1980-talet sker en sådan decentralisering genom att kommunerna gradvis tar över huvudansvaret över skolan (Jarl & Rönneberg 2019, 57-66). Detta ställer sig Miljöpartiet positiva till (Miljöpartiet 1984). Men man vill också gå längre än så, och förespråkar privata huvudmän i skolan som man benämner ”alternativa skolor” (Miljöpartiet 1982, 13). Detta menar Miljöpartiet ska genomföras genom införandet av en skolpeng. Man skriver: ”För att fler barn ska få plats i alternativa skolor ska dessa få statliga och kommunala bidrag.” (Ibid). Alltså förordar Miljöpartiet redan 1982 en variant av det friskolesystem, grundat på statliga bidrag, som skulle implementeras tio år senare i och med friskolereformen 1992.

Bakom Miljöpartiets argumentation för privata huvudmän i skolan ligger dels en tanke om att minska statsapparaten. Partiet betonar att staten har ett viktigt övergripande ansvar att fastställa spelreglerna för samhället, men att vissa uppgifter kan delegeras till den privata sektorn (Miljöpartiet 1984, 12). Grundtanken bakom detta handlar för Miljöpartiet återigen om att decentralisera beslutsfattandet. Partiet argumenterar för att alternativa skolor, alltså skolor med privat huvudman, innebär att beslut flyttas närmare medborgarna. Detta går i linje med Miljöpartiets övergripande idé om en ”självförvaltningsdemokrati”, där beslut flyttas närmare de lokalt berörda (Miljöpartiet 1982, 16). På så sätt menar alltså Miljöpartiet under 1980-talet att fler skolor med privat huvudman skulle innebära en demokratisk vitalisering av

samhället, i takt med att fler människor lokalt skulle få möjlighet att bidra i beslutsfattandet. Vidare menar partiet att en decentralisering av skolsystemet skulle möjliggöra mer kreativitet och arbetsglädje för dem som arbetar i skolan (Ibid).

Med Fernandez terminologi förordar alltså Miljöpartiet under 1980-talet en förskjutning av makt och inflytande från den offentliga sfären till den privata inom skolväsendet. Partiet förespråkar inte detta med grund i ökad valfrihet eller kostnadseffektivitet, vilket Fernandez påpekar är vanliga argument för privatisering. I stället grundar sig Miljöpartiets argument för privata huvudmän i skolan till viss del på en tanke om att minimera statsapparaten, men framför allt med en tanke om decentralisering för att uppnå mer lokalt fattade beslut. Detta har sin grund i den småskaliga syn partiet hade på fristående skolor under 1980-talet.

Miljöpartiet såg under 1980-talet fristående skolor som små, självstyrande och helst gemensamt ägda (Miljöpartiet 1982). Detta knyter an till en viktig diskussion som fördes i teoriavsnittet, nämligen till vem privatiseringen sker: korporativa organ, folkrörelser och ideella organisationer, yrkesorganisationer, marknadsagerande producenter eller brukare? Applicerar vi detta på Miljöpartiet under perioden argumenterar partiet för vissa typer av ägandeformer. Partiet skriver: ”*Stiftelser, arbetskooperativ etc. (i icke vinstgivande form)* uppmanas att bedriva vård, omsorg, undervisning etc.” (Miljöpartiet 1984, 18, mina kursiveringar). Citatet visar vilka ägandeformer Miljöpartiet helst vill se. Samtidigt utesluter inte partiet andra ägandeformer, utan accepterar att statliga, kommunala och privata skolor kan samexistera (Miljöpartiet 1985, 8)

Miljöpartiet argumenterar alltså under 1980-talet för privatiseringar av skolan. Partiet accepterar olika ägandeformer, men förordar särskilt alternativa skolor med ägandeformer som ger inflytande till lokalt berörda medborgare och inte har ett uttalat vinstsyfte.

4.1.2 Differentiering

Differentiering handlar enligt Fernandez om att innehållet i skolan ska diversifieras. Miljöpartiet vill under 1980-talet uppnå diversifiering i skolan genom pedagogisk mångfald. Partiet föreslår att det kan ske genom att lärarutbildningen införlivar mer alternativ pedagogik och metodik. Partiet lyfter dessutom att det kan ske genom alternativa skolor, alltså skolor med privat huvudman. Uttrycket ”alternativa skolor” kan nämligen uppfattas som skolor med alternativ pedagogik (Miljöpartiet 1982, 13). Under 1980-talet för Miljöpartiet dock inga utförliga resonemang kring kopplingen mellan alternativ pedagogik och fristående skolor.

Miljöpartiet diskuterar däremot hur fristående skolor medför en decentralisering av skolsystemet. En konsekvens av decentraliseringen påpekar Miljöpartiet är att det ger lärarna mer självbestämmande, vilket bidrar till pedagogisk mångfald. Det överensstämmer dessutom med partiets koncept självstyrelsedemokrati, som går ut på att uppnå så lokalt fattade beslut som möjligt (Ibid, 16).

Miljöpartiet påpekar dock att lärarnas självbestämmande ska ske inom gemensamt fastställda ramar. Partiet skriver: ”Vi måste fastställa vissa gemensamma ramar för att garantera en god och demokratisk utbildning. Inom dessa ramar ska lärare, elever och föräldrar själva kunna bestämma skolarbetets form och innehåll.” (Ibid, 13). Citatet tydliggör hur Miljöpartiet förordar likvärdiga skolor i stället för likadana – lärarnas självbestämmande ger onekligen olika skolor, men eftersom självbestämmandet sker inom gemensamt bestämda ramar vill man säkerställa att skolorna är likvärdiga. Detta återknyter till Lindensjö och Lundgrens diskussion som presenterades i teorikapitlet, och kan visa hur Miljöpartiet har individen i centrum snarare än en klassanalys.

Som nämnts i teorikapitlet fokuserar Lundgren på två skolpolitiska dimensioner: *vart makten ligger* och *vem som har makten*. Differentiering innebär en rörelse mot en mer lokal och professionell styrning av skolan, till skillnad från en central och politiserad styrning. Under 1980-talet förordar Miljöpartiet otvivelaktigt en mer lokal styrning av skolan. Lika självklart är det inte att de förordar en mer professionell styrning, med tanke på att partiet vill involvera elever och föräldrar mer i styrningen av skolan, genom att de till exempel ska sitta i skolans styrelse (Ibid, 13). Lundgrens modell kontrasterar professionell styrning med politisk styrning. Med tanke på att Miljöpartiet vill avstå från politikens detaljerade styrning av skolan kan man hävda att partiet rör sig mot en mer professionell styrning. Detta stämmer väl överens med hur idealtypen differentiering förhåller sig till figuren.

Sammantaget framträder alltså bilden av att Miljöpartiet förordar centrala delar av idealtypen differentiering. Det handlar framför allt om alternativ pedagogik och metodik, samt decentralisering som innebär ökat självbestämmande för lärare.

Slutligen kan konstateras, med utgångspunkt i Schüllerqvists forskning om skolpolitikens diskursförändring under 1980-talet, att Miljöpartiet var en föregångare att föreslå sådana omfattande skolpolitiska förändringar med tanke på att partiet redan i början på 1980-talet förespråkar decentralisering, individualisering och alternativ pedagogik. Därmed kan partiet säkerligen ha bidragit till den skolpolitiska diskursförändringen, även om Schüllerqvist inte diskuterar detta specifikt då han endast undersöker de dåvarande riksdagspartierna och Miljöpartiet inte satt i riksdagen innan 1988.

4.1.3 Universalisering

Universalisering handlar enkelt uttryckt om att skolan ska betona universell kunskap. Hur Miljöpartiet ställer sig till detta under 1980-talet är inte uppenbart. Å ena sidan vill partiet fostra fria och självständiga individer som är handlingskraftiga, fantasifulla och ståndaktiga (Ibid, 13), vilket är en central tanke för universalisering. Därtill betonar partiet att allmänmänniskt innehåll i skolan är viktigt: ”Undervisning om medmännisklighet, global solidaritet och positiv konfliktlösning ska ingå i skolutbildningen.” (Ibid, 4). Formuleringarna ”medmännisklighet” och ”global solidaritet” i citatet överensstämmer med Fernandez beskrivning att universalisering enbart ser individen och mänskligheten, inte mellanliggande nivåer (Fernandez 2012, 254).

Samtidigt finns exempel på när Miljöpartiet lägger vikt på undervisning som inte kan anses universell. Bland annat framhäver partiet vikten att anknyta mer till vårt lokala kulturarv (Ibid, 14). Inom utbildning tar detta uttryck genom att Miljöpartiet vill ”ge eleverna kunskaper om oss människor som delar i ett ekologiskt, historiskt och kulturellt sammanhang.” (Ibid, 13). Av citatet framgår inte om det är lokala, nationella eller globala sammanhang som utbildningen ska ge kunskap om.

I en diskussion om universalisering spelar detta stor roll eftersom den globala gemenskapen är den önskvärda. I en riksdagsmotion blir dock Miljöpartiets tonvikt på det lokala sammanhanget tydligt:

Skolan är ett kulturellt centrum. Skolan är pulsen i byn. Läggs skolan ner, dör bygden. De få barnen bussas till tätorten. Deras föräldrar bilar till jobbet. Det blir tyst. De gamla blir kvar. Men det måste inte vara så. Det går att vända trenden. Barnen får tillgång till de gamlas livserfarenhet och lärdom. Bygdens historia går i arv. Närheten till djuren och naturen, skogarna och sjöarna, ger naturlig kunskap om miljön. (Motion 1989/90:Ub291)

Citatet visar inte bara hur Miljöpartiet vill anknyta till det lokala, det visar också hur skolan är en central del i att åstadkomma detta. Här blir fristående skolor viktiga eftersom de innebär en decentralisering av skolsystemet. En sådan decentralisering medför ökad lokal anknytning för skolorna, vilket förespråkas i citatet ovan. Alltså ses friskolor för Miljöpartiet som ett verktyg att åstadkomma lokal anknytning. Detta

innebär att friskolor enligt Miljöpartiet bidrar med en rörelse från universaliseringens grundläggande tanke om universell kunskap.

En annan central aspekt av idealtypen universalisering är att skolans fostransuppdrag ska begränsas. Miljöpartiet betonar under 1980-talet inslag av fostran, med lokala och naturnära inslag. Partiet förespråkar bland annat att skolan ska föra lokal kunskap och historia i arv (motion 1989/90:Ub291). Dessutom kräver partiet ”mycket mer undervisning i ekologi, miljövård och biologi” (Ibid, 13). Slutligen sätter Miljöpartiets fostransuppdrag också individen i centrum genom att betona vikten av att skolans undervisning bevakar barnens intressen och tar vara på individens egna resurser (Ibid, 10). Därmed skiljer sig Miljöpartiets syn på skolans fostran från till exempel Durkheim, som anser att skolan ska anpassa individen till samhället. Miljöpartiet förespråkar nämligen ett fostransuppdrag som sätter individen, samhället och naturen i fokus.

4.2 Miljöpartiet i friskolereformernas årtionde – 1991-2000

4.2.1 Privatisering

Under 1990-talet utvecklar Miljöpartiet sin skolpolitiska argumentation kring relationen mellan det offentliga och privata, i takt med att friskolefrågan växer och partiet blir mer etablerat. Lundqvist nämndes i teorikapitlet för att påvisa tre nivåer som kan privatiseras: reglering, finansiering och utförande. Miljöpartiet hade under 1980-talet huvudsakligen diskuterat privatisering av utförande, men börjar under 1990-talet även diskutera skolans finansiering.

Alla skolor som följer skollagen och läroplanen och som är öppna för alla barn oberoende av kulturell bakgrund och religionsinriktning ska ha likvärdiga ekonomiska villkor. Bidraget från samhället måste därför beräknas efter de lokala förutsättningar som råder. Undervisningen vid grundskolor, gymnasieskolor, högskolor, den kommunala vuxenutbildningen och folkhögskolor ska i huvudsak vara offentligt och solidariskt finansierad. (Miljöpartiet 1997, 54)

Som framkommer av citatet har Miljöpartiet fortsatt fokus på en likvärdig skola, anpassad till lokala förutsättningar. Det nya som aktualiseras är att partiet tydligt förespråkar en huvudsakligen offentlig finansiering av skolan, vilket relaterar till 1990-talets debatter om friskolornas offentliga bidrag (se t.ex. prop. 1991/92:95; prop. 1995/96:200).

När det gäller skolans reglering förordar Miljöpartiet fortsatt ett övergripande regelverk (Miljöpartiet 1998a, 6). Därmed framkommer en nyanserad bild av partiets syn på relationen mellan offentligt och privat inom skolan: offentlig reglering, huvudsakligen offentlig finansiering och en blandning mellan offentlig och privat utförande. Det innebär i sin tur att partiet fortsatt lägger huvudfokus på att privatisera skolans utförande.

När det gäller privatiseringen av skolans utförande utvecklar Miljöpartiet under 1990-talet delvis en ny argumentation. Fokus på de positiva aspekterna av decentralisering finns kvar, men partiet börjar framhäva valfriheten som framkommer av ett system med fristående skolor. Miljöpartiet börjar till exempel framhålla frihet och valmöjlighet som centrala skolpolitiska faktorer, samtidigt som man påpekar vikten av att utbildningen läggs upp i samråd med föräldrarna (Miljöpartiet 1997, 54). Därutöver vill partiet ”att familjen ska kunna välja skola och att samhällets stöd följer eleven.” (Miljöpartiet 1993, 50). Denna argumentation, som framhäver valfrihet, påpekar Fernandez är ett centralt argument för privatisering. Det visar hur Miljöpartiet under denna period ytterligare närmar sig idealtypen privatisering.

4.2.2 Differentiering

Miljöpartiet fortsätter sin argumentation för en diversifierad skola under 1990-talet. Likt tidigare påpekar partiet vikten av små och självstyrande skolor med stort självbestämmande, som kan anpassa sin undervisning till lokala förutsättningar och individens inlärningsstil (Miljöpartiet 1993, 49f). Dessutom framhäver partiet fortsatt vikten av alternativ pedagogik och särskilda profiler inom skolan.

Miljöpartiet vill se en utveckling i riktning mot allt fler skolor med olika pedagogiska idéer och ämnesinriktningar. Detta ger möjlighet till frihet, valmöjligheter, kreativitet och lokala lösningar. Denna utveckling får dock inte leda till ett segregerat skolsystem. (Ibid, 50)

Citatet visar hur Miljöpartiets argumentation sammanfaller med idealtypen differentiering, där alternativ pedagogik och särskilda skolprofiler är önskvärda för att åstadkomma skolor som är likvärdiga men inte likadana. Samtidigt åskådliggör citatet också hur Miljöpartiet utvecklat en medvetenhet om att ett sådant skolsystem kan leda till segregerade skolor.

Centralt i Miljöpartiets skolpolitik under 1990-talet är att partiet tydliggör den roll som fristående skolor har för att åstadkomma ett diversifierat skolsystem. Partiet skriver:

Genom förändringarna i det kommunala skolväsendet kommer friskolorna och de kommunala skolorna ingå i ett dynamiskt system som har delvis sammanfallande intressen. Utvecklingen av den svenska skolan kan ske genom samverkan mellan skolor med olika verksamhetsprofiler. Vi ser gärna en utveckling mot allt fler skolor med olika pedagogiska idéer och profilering även inom den kommunala skolan. (Miljöpartiet 1998a, 6)

Citatet visar hur Miljöpartiet menar att kommunala och fristående skolor ska komplettera varandra, vilket är en central tanke för idealtypen differentiering. Underförstått är också att fristående skolor bidrar med alternativ pedagogik och särskilda profiler, vilket medverkar till en utveckling där fler kommunala skolor tar efter. Detta visar på hur Miljöpartiet anser att de fristående skolorna fyller en viktig roll i skolsystemet som helhet genom att vara föregångare till ny pedagogik och nya profiler.

Slutligen förordar Miljöpartiet under 1990-talet en tydligare målstyrning inom skolan (Ibid, 5) samt vikten av att individen utvecklas genom att framhäva hennes inneboende kreativitet, nyfikenhet och skapande kraft (Miljöpartiet 1997, 53). Därmed kan vi sammantaget uppfatta att Miljöpartiet rör sig mer mot Fernandez idealtyp differentiering under 1990-talet. Det sker genom en utökad argumentation kring vikten av alternativ pedagogik och särskilda skolprofiler. För att uppnå detta framhäver partiet betydelsen av fristående skolor.

4.2.3 Universalisering

Miljöpartiet fortsätter under 1990-talet betona vikten av att ta vara på individens inneboende kreativitet och potential för att fostra fria och självständiga individer. Men det finns samtidigt en nyfunnen misstro mot att skolan förmedlar en objektiv kunskap. Partiet skriver: ”Vi delar inte idén om att den äldre generationen äger en objektiv kunskap som kan och bör överföras

på barnen.” (Miljöpartiet 1997, 53). Citatet visar också på en ovilja från Miljöpartiets sida att skolan ska ägna sig åt ett fostransuppdrag, där kunskap förs vidare genom generationer. Detta överensstämmer med en universalistisk argumentation, där skolans fostransuppdrag ska begränsas. Problemet är att denna hållning från Miljöpartiet är motsägelsefull. Partiet framhäver nämligen vikten av att skolan fostrar elever inom vissa områden som till exempel ekologi, miljö och relationen mellan människa och natur (Ibid, 53). Den centrala skiljelinjen blir alltså för Miljöpartiet inte att skolan fostrar elever, utan hur detta går till.

De värderingar skolan står för ska vara öppet redovisade, kunna ifrågasättas och tåla prövning. Skolan måste bli bättre på att i sitt material framhäva alternativa kvinnliga och manliga förebilder liksom en historiesyn som tar upp andra perspektiv än den vite europeiske mannens. (Ibid, 54)

Citatet visar återigen hur partiet vänder sig mot en objektiv kunskapssyn som ska överföras i skolan. Alltså är det viktigt att skolans innehåll ifrågasätts och revideras. Därtill framkommer det av citatet hur skolans innehåll ska röra sig åt det universella hållet genom att framhäva andra perspektiv än ”den vite europeiska mannens”. Men, återigen är Miljöpartiet inte helt entydiga. Partiet betonar nämligen parallellt med detta icke-universell undervisning.

Som sociala varelser måste vi också förstå vår *kulturella särart* och de historiska skeenden som format samhället. Barnen behöver *insikt i sin egen historia* och vetenskap om att de är med och formar framtiden. Ett brett och medmänskligt perspektiv på omvärlden är viktigt om denna framtid ska bli fredlig – förståelsen och respekten för *andra folk och kulturer* är livsviktig, liksom idén om jämställdhet mellan könen. (Partiprogram 1993, 49, mina kursiveringar)

Citatet visar hur Miljöpartiet vänder sig emot en tanke om universalisering genom att betona den egna kulturen och historien. Därmed ligger partiets tonvikt på att erkänna andra folk och kulturer för att ömsesidigt respektera varandras särprägel. Det går emot idealtypen universalisering, som menar att mellanliggande nivåer som folk och kultur tar fokus från det som förenar oss människor.

Sammantaget framstår Miljöpartiet återigen som svårdefinierade när deras skolpolitik under 1990-talet relateras till Fernandez idealtyp universalisering. Jämfört med tidigare period kan partiet hävdas röra sig mot universalisering, genom att ifrågasätta skolans objektivitet och inte betona ett lika omfattande fostransuppdrag. Samtidigt ska det också påpekas att partiet ser

skolan som ett redskap för att tackla samhällliga problem (Miljöpartiet 1998b), vilket påminner om Durkheims syn på skolan som ett verktyg för att uppnå samhälllig enighet (Ritzer & Stepnisky 2015, 91).

4.3 Miljöpartiet i ett nytt sekel – 2000-2010

4.3.1 Privatisering

Miljöpartiet fortsätter att framhäva vikten av skolans frihet och självbestämmande i början på 2000-talet (Miljöpartiet 2002, 9). Samtidigt börjar partiet anlägga ett mer kritiskt perspektiv och diskutera hur friheten kan innebära att vissa skolor missköter sig, genom att till exempel inte erbjuda det särskilda stöd vissa elever behöver (Ibid, 7). Detta leder partiet till att diskutera relationen mellan frihet och reglering av skolan.

Den enskilda skolan ska ges en större frihet att utveckla egna mål och undervisningssätt. För att skapa förtroende för en sådan pedagogisk frihet måste de lokala målen kompletteras med tydliga nationella riktlinjer och mål. Vi tror att friskolor och kommunala skolor ska ha samma ekonomiska villkor, regelverk och tillsyn. (Miljöpartiet 2005, 15)

Miljöpartiet vill alltså att en utökad tillsyn av skolan ska möjliggöra en större frihet för enskilda skolor. Partiet påpekar också vikten av att friskolor och kommunala skolor ska behandlas likadant, vilket är ett återkommande tema för partiet under denna period (Ibid, 15). Samtidigt poängterar Miljöpartiet fortfarande att friskolor fyller en viktig och unik roll i det svenska skolsystemet:

Etableringen av friskolor är något mycket positivt för det svenska skolväsendet. Friskolorna har inneburit stora förändringar i den svenska skolmodellen. De bidrar till den pedagogiska mångfalden och har gett barn och föräldrar ökad valfrihet och därmed bättre förutsättningar att hitta en skolmiljö som passar den enskilde eleven. (motion 2004/05:Ub230)

Miljöpartiet förespråkar alltså fortsatt friskolor eftersom de bidrar till pedagogisk mångfald och valfrihet. Citatet tydliggör att partiet är positiva till friskolor, likt de varit tidigare. Samtidigt återfinns ytterligare exempel, utöver behovet av hårdare reglering, som pekar på att Miljöpartiet i början på 2000-talet intagit en mer kritisk hållning. Framför allt handlar detta om en ännu mer kritisk syn på privata vinstintressen. I partiets skolpolitiska rapport från 2002 benämner man ett helt avsnitt ”Skolor med vinstsyfte”, där man kritiserar ekonomiska vinstintressen inom skolan. Miljöpartiet är dock fortsatt positiva till friskolor generellt, och ställer sig endast kritiska till friskolor med uttalat vinstintresse (Miljöpartiet 2002).

4.3.2 Differentiering

Under början på 2000-talet lägger Miljöpartiet fortsatt stor vikt vid pedagogisk mångfald i skolan. Tydligare än tidigare kopplar man ihop pedagogisk mångfald med etablering av friskolor. Partiet skriver bland annat: ”Friskolor har bidragit till ökad mångfald och valfrihet, och är ett positivt tillskott i det svenska skolväsendet.” (Miljöpartiet 2005, 15). Därmed framhåller man friskolornas betydelse utifrån en tanke om differentiering. Samtidigt påpekar partiet också, likt under 1990-talet, att friskolorna bidrar med en positiv inverkan på hela skolsystemet genom att tillföra utveckling och nytänkande (motion 2004/05:Ub230).

Det som Miljöpartiet betonar annorlunda i början av 2000-talet jämfört med tidigare är hur viktigt frihet är för att uppnå diversifiering.

Miljöpartiets vision om att alla elever ska ha möjlighet att utvecklas efter sina egna förutsättningar främjas av en mångfald inom utbildningsväsendet. Vi vill att skolorna ska ha möjlighet att tillämpa en mängd olika pedagogiker och att det ska finnas utrymme för egna initiativ gällande undervisningens upplägg. För att göra detta möjligt anser vi att den nationella timplanen ska avskaffas, men att det totala antalet garanterade timmar finns kvar. Det är upp till varje kommun eller annan huvudman att avgöra hur man vill arbeta och då ska man givetvis kunna arbeta efter egen timplan. Skolorna ska få större frihet samtidigt som uppföljningen skärps. (Ibid)

Citatet visar hur Miljöpartiet vid flera tillfällen betonar skolornas självbestämmande och frihet. Konkret kan det ske genom målstyrning i stället för regelstyrning, vilket framgår i citatet ovan genom att avskaffa av den nationella timplanen.

Miljöpartiets tyngdpunkt på självbestämmande och frihet kan också ses som en rörelse emot professionalisering av skolan, genom att ge utbildade lärare mer inflytande. Det kan kopplas till Lundqvists figur i teoriavsnittet, där en dimension handlade om skolan styrs professionellt eller politiskt.

4.3.3 Universalisering

Miljöpartiet betonar fortsatt under 2000-talet att skolan ska utgå från individen och dennes villkor.

Vår syn på utbildning och skola bygger på att alla barn och unga i grunden är aktiva och kreativa individer, med förutsättningar att bli solidariska, ansvarstagande och kärleksfulla vuxna. Skolan ska stödja eleverna i deras personliga och sociala utveckling lika väl som att ge kunskap. Vi utgår därför från barnens, ungdomarnas och studenternas perspektiv. Kritiskt, självständigt tänkande, nyfikenhet och lust att lära utgör grunden för varje individs möjlighet att växa och utvecklas. (Miljöpartiet 2005, 13)

Miljöpartiet har alltså eleven som utgångspunkt i skolan och betonar att undervisningen ska ta vara på dennes inneboende kreativitet och förmåga.

Samtidigt framhäver Miljöpartiet hur skolan också fyller en samhällelig funktion.

Den tid då skolan enbart var en plats där man lärde sig läsa, skriva och räkna är sedan länge förbi. Idag är skolan samhällets smältdegel, där alla möts, svag som stark, rik som fattig. Skolan är även den plats där vi kan hjälpas åt att stödja dem som behöver hjälp. (Miljöpartiet 2002, 5)

Citatet visar hur Miljöpartiet påpekar vikten av att skolan till viss del står i samhällets tjänst, vilket påminner om Durkheims syn på skolans fostran som nämndes i teoriavsnittet. För att koppla detta till Englund, som presenterades i teoriavsnittet, förordar Miljöpartiet en blandning av ”public good” – där skolan står i individens tjänst – och ”private good” – där skolan står i samhällets tjänst. Detta är dock inget nytt utan ligger i linje med partiets tidigare ställningstaganden.

Vad som är nytt i Miljöpartiets skolpolitik och kan relateras till idealtypen universalisering är partiets ökade fokus på utbildning i demokrati. Partiet understryker bland annat att: ”Skolan ska ge en god grundutbildning i demokrati.” (Miljöpartiet 2005, 8). Därutöver framhäver partiet mer än tidigare vikten av genus- och HBT-kompetens i skolan (Ibid, 14). Detta är tänkt att fostra respektfulla och toleranta elever (Motion 2004/05:Ub230). Därmed är det ett fostransuppdrag som går i linje med idealtypen universalisering eftersom det går ut på att säkerställa fria, självständiga och toleranta individer.

4.4 Miljöpartiet sedan valet 2010 – 2010-2022

4.4.1 Privatisering

Under 2010-talet fortsätter Miljöpartiet anlägga ett mer kritiskt perspektiv mot fristående skolor. Återigen rör det sig framför allt om en kritik mot vissa friskolors vinstutdelning (se bl.a. motion 2011/12:Fi16; Miljöpartiet 2018). Denna kritik trappas upp under perioden, vilket blir tydligast i och med partimotionen ”Vinst i välfärden” (motion 2013/14:Fi283). Där framkommer tydligt att Miljöpartiet vill förbjuda privata huvudmän vars syfte är att tjäna pengar och att all vinst i skolan ska återinvesteras i verksamheten. Partiet stället sig kritiskt till aktiebolag som driver skolor och framhåller idéburna aktörer som det mest önskvärda.

En annan kritisk aspekt av skolan som Miljöpartiet lyfter fram under perioden är att likvärdigheten minskar. För att lösa detta föreslår partiet bland annat förändringar av friskolornas antagningssystem. Det handlar till exempel om att slå ihop friskolornas och de kommunala skolornas antagningssystem. Dessutom diskuterar partiet en åldersgräns för att ställa sig i kö till fristående skolor (motion 2018/19:2301). Detta är ställningstaganden som begränsar valfriheten, vilket partiet tidigare framhåvt som ett centralt argument för friskolor.

För att förbättra skolornas likvärdighet påpekar Miljöpartiet också att skolornas finansiering bör behovsanpassas. På så sätt menar partiet att skolornas finansiering ska fördelas så att de skolor som behöver mer ska få mer bidrag. Detta, menar partiet, kräver ökad statlig inverkan (Miljöpartiet 2015).

Sammantaget åskådliggör ovan nämnda förslag hur Miljöpartiet rör sig bort från

idealtypen privatisering. Det sker genom att partiet ställer sig än mer kritiska till vinstdrivande friskolor, diskuterar begränsningar i valfriheten av skola och förordar mer statlig inblandning i skolan.

Samtidigt som partiet rör sig bort från idealtypen privatisering är man fortfarande överlag positiva till friskolor och betonar valfrihet i skolan som viktigt (Motion 2010/11:So543; Motion 2018/19:2301). Partiet antyder dock att friskolornas utformning inte blev som man tänkt sig:

Miljöpartiets engagemang för möjligheten att välja undervisningsform i skolan har sitt ursprung i att vi värnar mångfald och har motsatt oss att barnen måste stöpas i samma form. [---] Utvecklingen på senare år har dock präglats av att allt större bolagskoncerner utvecklas inom dessa sektorer. (Motion 2013/14:Fi283)

Citatet visar på hur friskolornas utformning präglas av mer vinstintresse än vad Miljöpartiet anat från början. Det kan förklara Miljöpartiets allt mer kritiska inställning och varför partiet utvecklats bort från idealtypen privatisering.

4.4.2 Differentiering

Miljöpartiet fortsätter 2010-2022 sätta individen i centrum för undervisningen. Man argumenterar för en pedagogisk mångfald i skolan så att individens unika behov kan mötas. Partiet skriver: "Mångfalden ger elever och föräldrar möjlighet att välja en utbildning vars pedagogiska inriktning passar eleven." (Miljöpartiet 2013, 7). Med Fernandez terminologi kan citatet ses som att en rad olika värdealternativ erbjuds, vilket är en central tanke inom idealtypen differentiering. Det har också varit ett återkommande gods inom partiet sedan 1980-talet. Men hur denna mångfald ska förverkligas ser annorlunda ut.

En stor del av Miljöpartiets argumentation för diversifierade skolor ser annorlunda ut sedan 2010. Partiet gör inte kopplingen mellan friskolor och pedagogisk mångfald lika tydligt som tidigare. I stället framhåller Miljöpartiet att både skolor med offentlig och privat huvudman kan, och ska, erbjuda pedagogisk mångfald. Det framkommer bland annat av att partiet betonar vikten av kommunala kultur- och musikskolor, som kan utveckla individens kreativitet och förståelse för andra kulturer (Ibid, 9). Därmed blir ett av Miljöpartiets viktigaste argument för friskolor, dess bidrag till pedagogisk mångfald, inte lika centralt eftersom pedagogisk mångfald kan uppnås inom kommunala skolor.

Alltså menar Miljöpartiet, sedan 2010, att diversifierade skolor kan uppnås även med andra medel. I partiprogrammet från 2013 skriver man: ”Skolbiblioteken och IT är centrala resurser för skolans pedagogiska arbete.” (Ibid, 7). Alltså förespråkar partiet, till skillnad från tidigare, externa resurser som kan bidra till skolans mångfald och pedagogiska arbete. Dessutom pekar partiet på behovet av fler utbildningsplatser till speciallärar- och specialpedagogutbildningar (Miljöpartiet 2015). På så sätt kan också pedagogisk mångfald uppnås genom att utveckla lärarnas kompetens.

Fokus på lärarnas kompetens och självbestämmande är genomgående för Miljöpartiet under perioden, där man bland annat skriver: ”Politikens uppgift är att skapa förutsättningar för en skola där vi kan lita till elevens nyfikenhet och lärarens kompetens. Politikens uppgift är inte att detaljstyra och kontrollera pedagogen i dennes arbete.” (Miljöpartiet 2013, 6). Citatet exemplifierar en övergripande förändring där Miljöpartiet lägger större vikt vid en professionalisering av skolan, där den enskilde läraren ska få stort självbestämmande och politiken inte ska detaljstyra skolan. Dessutom lägger partiet allt större vikt vid att lärarna ska ha rätt utbildning (Ibid, 7) och att lärarutbildningen är välutformad (Miljöpartiet 2014; Miljöpartiet 2015). Detta kan kopplas till figur 1 och dimensionen mellan professionell och politik styrning av skolan. Med ovan nämnda diskussion i åtanke kan Miljöpartiet under denna period påstås röra sig mot en mer professionell styrning av skolan.

4.4.3 Universalisering

Miljöpartiet rör sig sedan 2010 mot idealtypen universalisering. Det beror framför allt på att partiet inte lika tydligt betonar ett fostransuppdrag i skolan. Tidigare påpekade Miljöpartiet vid flertal tillfällen vikten av att skolan lärde ut ekologi, miljövård, lokal historia och kulturarv. Sedan 2010 har betoningen på ett sådant fostransuppdrag tonats ned. I stället har Miljöpartiet börjat betona att skolan ska fostra tolerans. Det ska ske genom jämställdhetsarbete i skolan, samtidigt som diskriminering av homo- bi- och transfobi ska motverkas genom en fördomsfri utbildning (Miljöpartiet 2013, 7). Ett sådant fostransuppdrag är förenligt med idealtypen universalisering eftersom det skolar tolerans och betonar människors lika värde.

Miljöpartiet närmar sig också idealtypen genom att man börjar betona mer universell kunskap. Ett led i detta är att man betonar vikten av särskilda profiler: ”Vår framtid handlar om att unga får redskapen att förstå och förändra världen, och där spelar de

estetiska ämnena stor roll. Det vi lär oss i de estetiska ämnena hjälper lärandet i stort.” (Motion 2018/19:2301). Som citatet åskådliggör betonar Miljöpartiet estetiska ämnen eftersom de bidrar till övergripande kunskap och förståelse. En sådan kunskap kan uppfattas som universell eftersom den inte grundar sig på ett kulturellt, socialt eller historiskt bagage.

Därutöver betonar partiet vikten av kulturell bildning för att få generella kunskaper, något som Miljöpartiet menar är viktigt i vårt samhälle med snabb förändringstakt (Motion 2018/19:2301). Alltså lägger man mer fokus på bildning som är giltig över tid och mellan människor. Grunden till detta är Miljöpartiets individcentrerade utbildningssyn. Partiet vill sätta individen i centrum så att denne kan utvecklas enligt sin egen potential, förmåga och vilja (Miljöpartiet 2013, 6f). Därmed kan Miljöpartiet kopplas ihop med en utbildningssyn som enligt Englund går mot ”private good”. Det sker i takt med att Miljöpartiet fokus på samhällsfostran minskar och individcentreringen inom utbildningen tilltar.

Frågan som kvarstår är dock vilken roll friskolor får i denna utveckling mot universalisering? Som tidigare påpekats var friskolor för Miljöpartiet ett sätt att motverka universalisering, genom att friskolor innebar en decentralisering av skolsystemet som framhävde en lokal anknytning till historia och kulturarv (se avsnitt 4.1.1). En sådan koppling saknas under denna tidsperiod. Den rörelse mot idealtypen universalisering som observerats kan därför ses som en distansering från en sådan ståndpunkt. Alltså tydliggör Miljöpartiets rörelse mot universalisering hur partiet lägger mindre betydelse på de fristående skolornas roll och betydelse eftersom partiet lägger mindre vikt på lokal anknytning till historia och kulturarv.

4.5 Sammanfattning av analysen

4.5.1 Privatisering

Miljöpartiet argumenterar under 1980-talet för att privatiseringar av skolsystemet innebär en decentralisering av beslutsfattande och bidrar med alternativ pedagogik. Det går i linje med partiets begrepp ”självstyrelsedemokrati”, som går ut på att uppnå så lokalt fattade beslut som möjligt. Grunden till detta är att partiet ser fristående skolor

som små, självstyrda och helst gemensamt ägda utan vinstintresse.

Under 1990-talet utökar Miljöpartiet sin skolpolitiska argumentation i takt med att partiet etableras och privatiseringar i skolan aktualiseras. Partiet framhäver nödvändigheten av offentlig reglering och huvudsaklig offentlig finansiering av skolan, men påpekar att utförandet ska vara både offentligt och privat. Detta menar Miljöpartiet leder till ökad frihet för skolor och valfrihet för föräldrar och elever. Med denna nya argumentation för fristående skolor kan partiet uppfattas röra sig mot idealtypen privatisering.

I början på 2000-talet avstannar Miljöpartiets rörelse mot idealtypen privatisering eftersom partiet anlägger ett mer kritiskt perspektiv på skolans privatiseringar. Partiet blir mer kritiska mot vissa friskolors vinstintressen och menar att det finns risk att vissa skolor missköter sig. Samtidigt har partiet fortfarande en huvudsakligen positiv syn på friskolor, och menar att många problem kan lösas genom att Skolverket utökar sin tillsyn av både kommunala och fristående skolor. Alltså betonar partiet vikten av offentlig reglering.

Sedan 2010 utökar Miljöpartiets sin kritik mot friskolornas vinstutdelning. Partiet är framför allt kritiska mot aktiebolag som driver skolor i vinstsyften och påpekar att friskolereformen inte genererat den typen av fristående skolor partiet initialt tänkt sig. Dessutom börjar partiet påpeka att många skolor inte är likvärdiga. För att lösa detta föreslår Miljöpartiet förändrade antagningssystem till friskolor och behovsanpassad finansiering av skolor. Detta kan uppfattas som ytterligare rörelse bort från idealtypen privatisering eftersom det innebär en begränsning av valfriheten och ökat statligt inflytande i skolan. Samtidigt ska det påpekas att partiet fortfarande är positiva till friskolor som koncept.

4.5.2 Differentiering

Miljöpartiet argumenterar under 1980-talet för betydelsen av alternativ pedagogik och metodik. Partiet vill uppnå detta genom mer lokalt självbestämmande, så att alla skolor inte är likadana. Samtidigt understryker partiet vikten av ett gemensamt ramverk för alla skolor, så att de är likvärdiga.

I takt med att Miljöpartiet utvecklar sin skolpolitiska argumentation under 1990-talet tydliggör partiet friskolornas centrala roll i att uppnå diversifiering inom skolsystemet.

Dels bidrar de med pedagogisk mångfald. Dels bidrar de till ett dynamiskt skolsystem genom att komplettera kommunala skolor. Därtill börjar partiet lyfta fram målstyrning som ett bra sätt att uppnå ökat självbestämmande för skolorna. Sammantaget gör detta att Miljöpartiet under 1990-talet rör sig mot idealtypen differentiering.

I början på 2000-talet rör sig Miljöpartiet ytterligare mot idealtypen differentiering. Det sker genom att partiet ännu tydligare än tidigare framhäver vikten av diversifiering genom pedagogisk mångfald, målstyrning och ökat självbestämmande. Detta innebär också en rörelse mot ökad professionalisering, eftersom utbildade lärare ska få mer inflytande. Dessutom tydliggör Miljöpartiet friskolornas betydelsefulla roll som innovatör och utvecklare av ny pedagogik.

Sedan 2010 fortsätter Miljöpartiet likt tidigare framhäva vikten av att utbildningen centreras kring individen. Men partiet har en annan syn på hur diversifiering ska uppnås än tidigare. Man påpekar att kommunala skolor kan, och bör, uppnå pedagogisk mångfald. Därmed försvinner ett av partiets mest centrala argument för friskolor. Dessutom framhäver partiet att diversifiering inom skolan kan uppnås genom lärare som är utbildade i olika pedagogiska metoder. Därmed rör sig partiet under perioden mot en professionalisering av skolan.

4.5.3 Universalisering

Miljöpartiet är under 1980-talet otydliga när partiets skolpolitiska ställningstaganden relateras till idealtypen universalisering. Dels vill partiet fostra självständiga, fria och ståndaktiga individer med global solidaritet. Å andra sidan betonar partiet också ett fostransuppdrag med individen, naturen och samhället i fokus. Dessutom framhäver man också den lokala anknytningen till historia och kulturarv. För att uppnå detta framhäver partiet att friskolor är viktiga.

Under 1990-talet fortsätter Miljöpartiet framhäva vikten av skolfostran i ekologi, miljö och relationen mellan människan och naturen. Samtidigt blir partiet mer kritiska mot skolans fostransuppdrag och påpekar att innehållet i skolan ska kunna ifrågasättas. Detta tyder på en rörelse mot idealtypen universalisering. Men den rörelsen är inte så stor med tanke på att partiet betonar viss icke-universell utbildning om vår kulturella särart samt andra folk och kulturer.

I början på 2000-talet betonar Miljöpartiet fortsatt att utbildningen ska ta vara på

individens inneboende förmåga. Samtidigt påpekar partiet också att skolan har en samhällelig funktion. Skolans fostransuppdrag tonar partiet ned, genom att huvudsakligen betona skolfostran i tolerans, genom utbildning i demokrati, jämlikhet och HBT-rättigheter. Denna fostran går i linje med universalisering, vilket gör att partiet kan tolkas närma sig idealtypen ytterligare under perioden.

Sedan 2010 har Miljöpartiet rört sig ytterligare närmare idealtypen universalisering. Det har skett genom att betona kulturell bildning och universell kunskap genom estetisk utbildning. Dessutom förespråkar man ytterligare fostran i tolerans. Det innebär att partiet har tonat ned betydelsen av den lokala anknytningen i utbildningen, vilket tidigare var ett argument för fristående skolor. Alltså tonar Miljöpartiet ned friskolornas betydelse.

5 Diskussion

Här diskuteras studiens resultat och framtida forskningsområden påpekas. Därefter diskuteras och problematiseras studiens analytiska ramverk.

5.1 Resultat

Analysen visar att Miljöpartiet har en positiv inställning till fristående skolor under 1980-talet – partiet ser friskolor som små skolenheter som tillför önskvärd pedagogisk mångfald. Detta är intressant eftersom Miljöpartiet kan ses som en föregångare av sådan skolpolitisk argumentation (se diskussionen i avsnitt 4.1.2). I en vidare studie hade det varit givande att fördjupa sig i detta och undersöka hur Miljöpartiets skolpolitik relaterade till och möjligtvis influerade andra partier. Det saknas kunskap om detta område eftersom Schüllerqvists undersökning om 1980-talets skolpolitik inte inbegrep Miljöpartiet. Dessutom hade vidare studier kunnat undersöka varifrån Miljöpartiet fick sin skolpolitik, med tanke på att partiets ideologiska grund ekologismen inte har tydliga ställningstaganden på området. Det hade bidragit till ökad förståelse för Miljöpartiets ideologi. Men, sådana studier hade fått liknande problem som denna att hitta skolpolitiska ställningstaganden från Miljöpartiet under 1980-talet. Detta är viktigt att påpeka eftersom analysen under perioden kan problematiseras med tanke på att partiet ofta saknade utförliga resonemang och ställningstaganden, vilket gjorde att materialet i större omfattning behövde tolkas.

Under 1990-talet blir friskolefrågan högaktuell, vilket innebär att Miljöpartiets argumentation kring ämnet blir mer utförlig. Partiet tydliggör kopplingen mellan friskolor och pedagogisk mångfald, börjar framhäva friskolesystemets valfrihet och pekar på friskolornas viktiga roll i ett dynamiskt skolsystem. Det är ingen slump att partiet innehar en så positiv syn på friskolor just denna tid, med tanke på tidens välvilliga diskurs kring friskolor (Schüllerqvist 1995). Det kan också förklara varför Miljöpartiet började betona valfrihet som viktigt, med tanke på att det var ett centralt

argument för friskolor hos andra partier (Fernandez 2012, 254).

Vad som saknas i denna studie är vilka konkreta följder Miljöpartiets ställningstaganden i friskolefrågan har fått. Detta hade varit relevant att undersöka under 1990-talet, då många skolpolitiska reformer drevs igenom. Det hade kompletterat denna studie genom att ge svar på hur partiets ställningstaganden får konkreta och parlamentariska följder.

Under början på 2000-talet blir Miljöpartiet något mer misstänksamma mot friskolor, vilket märks av att partiet börjar kritisera vinstutdelning och diskutera tillsyn. Denna misstänksamhet synliggör en aspekt av studien som är viktig att diskutera, nämligen tidsperiodernas uppdelning. Analysen är uppdelad i fyra tidsperioder, ungefär 10 år vardera, vilket passar väl överens med Miljöpartiets utveckling, riksdagens mandatperioder och funkar inom studiens omfång. Dessa perioder kan dock ses som problematiska eftersom de inte är heltäckande – ett partis skolpolitik kan se mycket annorlunda mellan 2000 och 2010. Det är viktigt att ha i åtanke att poängen med analysen och uppdelningen i fyra tidsperioder är att se Miljöpartiets övergripande skolpolitiska förändringar, inte detaljstudera, kategorisera och jämföra tidsperioder.

Sedan 2010 kommer de mest intresseväckande resultaten angående Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan – det framkommer hur partiet fortsatt fått en mer kritisk syn på friskolor. Framför allt handlar detta om en utökad kritik mot friskolornas vinstutdelning, vilket går i linje med samtidens kritik (se bl.a. SOU 2016:78). Dessutom pekar Miljöpartiet på skolsystemets brist på likvärdighet, vilket är en kritik som också delas på andra håll (se bl.a. SOU 2020:28). Eftersom kritiken mot vinstutdelning och likvärdighet delas på andra håll blir den inte lika uppseendeväckande. De mest anmärkningsvärda resultaten är därför de som påvisar hur Miljöpartiet finner mindre värde med friskolorna.

Som påpekades i analysen har Miljöpartiet sedan 2010 framhållit att kommunala skolor kan erbjuda pedagogisk mångfald. Därmed försvinner ett av partiets huvudsakliga argument för friskolor. Liknande utveckling sker i och med att Miljöpartiet betonar mindre lokal anknytning i skolutbildningen (se avsnitt 4.5.3). Det innebär att ytterligare en av partiets grunder till friskolor försvunnit. Detta kan potentiellt innebära en utveckling där Miljöpartiet inte längre ser behovet av fristående skolor, utan att de positiva aspekter partiet ser med friskolorna – pedagogisk mångfald, decentralisering, självbestämmande, valfrihet – kan återfinnas hos kommunala skolor.

En ytterligare intresseväckande idé är att undersöka *varför* Miljöpartiet förändrat

åsiikt i friskolefrågan, alltså en förklarande studie. En sådan studie hade kunnat bygga vidare på denna uppsats, som kartlägger Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan över tid. Detta hade kunnat leda till flera tänkbara förklaringar: friskolesystemet blev inte som partiet tänkt sig; ideologisk förskjutning; skolpolitisk diskursförändring i Sverige; strategisk förändring inom Miljöpartiet. Denna studie har funnit stöd för tanken att friskolesystemet inte blev som Miljöpartiet tänkt sig (se avsnitt 4.5.1) Därutöver pekar analysen på en gradvis förskjutning mot en mer kritisk inställning till friskolefrågan. Det tyder på att det inte rör sig om en strategisk förändring utan en mer stadig förskjutning över tid. Oavsett vilket resultat en sådan studie fått hade det varit relevant att undersöka eftersom det gett mer förståelse för friskolefrågan och Miljöpartiets ideologiska grund.

5.2 Analysapparat

Det är viktigt att diskutera hur väl analysapparaten, Fernandez tredelade liberaliseringstypologi, fungerat. Detta kan utvärdera studien och komma med förslag till studier på liknande områden.

Idealtyperna privatisering och differentiering fungerade väl för att förstå friskolefrågan. De gav utförliga svar om Miljöpartiets syn på friskolor på olika områden. Dessutom var Fernandez definition av begreppen lätt att anknyta till. Dock var begreppen inte helt uttömmande, utan det var betydelsefullt att anknyta till andra perspektiv i teoriavsnittet, vilket gav flera synsätt att relatera analysen till.

Idealtypen universalisering gav vissa viktiga observationer, som att Miljöpartiets syn på friskolor försämras eftersom partiet förordar mindre lokal anknytning i utbildningen. Universalisering handlade dock *för* mycket om skolans innehåll, medan friskolefrågan mer berör skolans form. Det skapade en diskrepans mellan studiens syfte och analysapparaten. I studien är detta problematiskt eftersom vissa delar av analysen inte blir relevanta för att besvara frågeställningen.

Ett förslag till framtida studier på området är därför att konstruera en egen analysapparat. Den kan kopiera Fernandez definitioner av privatisering och differentiering, men konstruera en egen tredje idealtyp. Denna idealtyp kan vara konstruerad utifrån en rad teoretiska perspektiv och förslagsvis beröra vilken roll man

uppfattar skolan ska ha i samhället. Det skulle i så fall innebära en modifiering av idealtypen universalisering. Därmed hade detta kunnat bygga vidare på Englunds uppdelning i ”private good” och ”public good”, eller Durkheims diskussion i teoriavsnittet kring skolans funktion i samhället. Genom att ha en sådan modifierad idealtyp hade beröringen till friskolefrågan blivit tydligare. Samtidigt hade det kompletterat idealtyperna privatisering och differentiering, genom att undersöka skolans funktion i samhället och på vilket sätt detta anknyter till friskolor.

6 Slutsats

Syftet med studien var att undersöka hur Miljöpartiets ställningstagande i friskolefrågan förändrats över tid genom att relatera partiets skolpolitiska ståndpunkter till Fernandez tredelade liberaliseringstypologi.

Analysen kom fram till att Miljöpartiet hade en positiv inställning till friskolor under 1980-talet eftersom partiet menade att dessa bidrog till pedagogisk mångfald och decentralisering av beslutsfattande. Denna positiva inställning kulminerade under 1990-talet, i takt med friskolefrågan blev högaktuell. Då började Miljöpartiet också förespråka friskolor med grund i att de bidrog till valfrihet och ett dynamiskt skolsystem. Under 2000-talet behåller partiet mycket av sin positiva syn på friskolor, men börjar också framhäva en tänkbar problematik med vinstutdelning och tillsyn. Den mer kritiska synen i friskolefrågan behåller Miljöpartiet under 2010-talet, då de kritiserar privata vinstintressen och avsaknad av likvärdighet inom skolan. Samtidigt ser partiet fortfarande viktiga fördelar med friskolor. Sammantaget tyder utvecklingen på att Miljöpartiets skolpolitik blir mindre liberal och framhäver mindre betydelse av friskolor.

Studien utvärderade också hur väl Fernandez tredelade liberaliseringstypologi fungerade för att förstå friskolefrågan. I framtida studier på friskolefrågan föreslås att behålla idealtyperna privatisering och differentiering, men utveckla en egen tredje idealtyp kring skolans roll i samhället.

Slutligen har studien lagt grunden till framtida undersökningar. Den mest intresseväckande studie som föreslagits undersöker varför Miljöpartiet förändrat ställningstagande i friskolefrågan. En tänkbar förklaring som uppkommit i studien är att friskolesystemet inte blev som partiet tänkt sig. För att undersöka om det stämmer uppmanas framtida studier på ämnet.

7 Referenser

Litteratur

- Beckman, Ludvig. 2005. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus förlag.
- Berger, Ella. 2013. . MP: Vi hade fel om friskolan. *SVT*. 4 november.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/mp-forlat-vi-hade-fel-om-friskolan>
(Hämtad: 2021-10-21).
- Bergström, Göran; Svärd, Per-Anders. 2018. Idé- och ideologianalys. I Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur, 133-179.
- Blomqvist, Paula; Rothstein, Bo. 2000. *Välfärdsstatens nya ansikte*. Stockholm: Agora.
- Carter, Neil. 2018. *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*. 3. uppl. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dadnahal, Sara. 2020. *Socialdemokraternas ställningstagande i friskolefrågan – pragmatism eller ideologiskifte?* (Masteruppsats). Uppsala Universitet.
- Dobson, Andrew. 2007. *Green Political Thought*. 4. uppl. Routledge: London & New York.
- Englund, Pekå. 2021. Miljöpartiet: 'Vinstuttag ska förbjudas'. *Skolvärlden*. 29 september. <https://skolvarden.se/artiklar/miljopartiet-vinstuttag-ska-forbjudas>
(Hämtad: 2021-10-21).
- Englund, Tomas (red.). 1995. *Utbildningspolitiskt systemskifte?*. Stockholm: HLS Förlag.
- Esaiasson et al. 2017. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5. uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Fernandez, Christian. 2012. Liberaliseringen av svensk skolpolitik: En positionsbestämning. *Statsvetenskaplig tidskrift* 114 (2): 241-269.
- Jarl, Matilda; Rönnerberg, Linda. 2019. *Skolpolitik: Från riksdagshus till klassrum*. Stockholm: Liber.

- Johansson, Anton. 2019. *Håll dig borta från skolan, Gud.: En argumentationsanalytisk studie över januariavtalpartiernas deltagande i debatten om religiösa friskolor under valrörelsen 2018*. (Kandidatuppsats). Högskolan Dalarna.
- Lagergren, Fredrika; Oskarson, Maria. 2015. Miljöpartiet: Med vittring på regeringsmakten. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 117 (2): 189-201.
- Lindensjö, Bo; Lundgren, Ulf P. 2000. *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag.
- Lundgren, Ulf P. 2002. Political Governing of the Education Sector: Reflections on Change. *Studies in Educational policy and Educational Philosophy* 2002 (1). <https://doi.org/10.1080/16522729.2002.11803855>.
- Lundqvist, Lennart J. 2018. Privatisering. I Dahlström, Carl (red.). *Politik som organisation: förvaltningspolitikens grundproblem*. 6. uppl. Lund: Studentlitteratur, 223-253.
- Marteleur, Maria. 2014. Fridolin om friskolorna: "Vi hade fel". SVT. 27 augusti. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fridolin-om-friskolorna-vi-hade-fel> (Hämtad: 2021-12-17).
- Nilsson. Hampus. 2019. *Makten och skolan: Debatten om skolan inför riksdagsvalet 2014*. (Kandidatuppsats). Gymnastik- och idrottshögskolan.
- Proposition 1991/92:95. *Om valfrihet och fristående skolor*.
- Proposition 1995/96:200. *Fristående skolor m.m.*
- Richardson, Gunnar. 2010. *Svensk utbildningshistoria: skola och samhälle förr och nu*. 8. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Ritzer, George; Stepnisky, Jeffrey. 2015. *Sociologisk teori*. 2. uppl. Malmö: Liber.
- Stenberg, Lisette. 2019. *Religion som orsak till eller lösning på sociala problem – En argumentationsanalys av motioner om religiösa friskolor från Socialdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna*. (Kandidatuppsats). Uppsala Universitet.
- Schüllerqvist, Ulf. 1995. Förskjutning av svensk skolpolitisk debatt under det senaste decenniet. I Englund, Tomas (red.). *Utbildningspolitiskt systemskifte?* Stockholm: HLS Förlag, 44-107.
- Skolverket. 2020. *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2019/20*. <https://www.skolverket.se/download/18.6b138470170af6ce9149d0/1585039519111/pdf6477.pdf> (Hämtad: 2022-01-03).

- SOU 2016:78. Valfärdsutredningen. *Ordning och reda i välfärden*.
- SOU 2020:28. Utredningen om en mer likvärdig skola. *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*.
- Teorell & Svensson. 2007. *Att fråga och att svara*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Empiriskt material

- Miljöpartiet. 1982. *Allmänt idéprogram: antaget vid miljöpartiets kongress i Sundsvall påsken 1982*.
https://www.mp.se/sites/default/files/ideprogram_1982.pdf.
- Miljöpartiet. 1984. *Den gröna ekonomin: ekonomiprogram på ekologisk grund och socialt ansvar: förslag till ekonomiprogram 1984*. Vingåker: Wilsons.
- Miljöpartiet. 1985. *Den gröna ekonomin: ekonomiprogram på ekologisk grund och socialt ansvar*. Vingåker: Wilsons.
- Miljöpartiet. 1993. *Partiprogram*.
- Miljöpartiet. 1997. *Partiprogram*.
- Miljöpartiet. 1998. *Skola: En rapport om skola och utbildning*. Lund: Miljöpartiet.
- Miljöpartiet 1998b. *Valmanifest*.
- Miljöpartiet. 2002. *Skola och utbildning*. Lund: Miljöpartiet.
- Miljöpartiet. 2005. *Partiprogram*.
- Miljöpartiet. 2013. *Partiprogram*.
- Miljöpartiet. 2014. *Valmanifest*.
- Miljöpartiet. 2015. *Alla skolor ska vara bra skolor*.
- Miljöpartiet. 2018. *Valmanifest*.
- Motion 1989/90:Ub291. *Skolan och landsbygden*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/skolan-och-landsbygden_GD02Ub291.
- Motion 2004/05:Ub230. *En skola med mångfald*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-skola-med-mangfald_GS02Ub230.
- Motion 2010/11:So543. *På barns villkor*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/pa-barns-villkor_GY02So543.
- Motion 2011/12:Fi16. *2012 års ekonomiska vårproposition*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/med-anledning-av-prop-201112100-2012-ars_GZ02Fi16.

Motion 2013/14:Fi283. *Vinst i välfärden*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/vinst-i-valfarden_H102Fi283.

Motion 2018/19:2301. *En jämlik skola*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-jamlik-skola_H6022301.